

MORALI KORSANLARIN KIBRIS ÇEVRESİNDEKİ FAALİYETLERİ
(1821-1828)
ACTIVITIES OF MORA PIRATES AROUND CYPRUS
(1821-1828)

HAYDAR ÇORUH

Yrd. Doç. Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Assist. Prof. Dr., Mustafa Kemal University, Faculty of Science and Letters, Department of History
haydarcoruh@hotmail.com
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-7632-9721

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute
TAED-61, Ocak-January 2018 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 08.08.2017
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 23.10.2017
Sayfa-*Pages* : 297-312
DOI- : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3797>

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

This article was checked by iThenticate or Turnitin.

MORALI KORSANLARIN KIBRIS ÇEVRESİNDEKİ FAALİYETLERİ
(1821-1828)
ACTIVITIES OF MORA PIRATES AROUND CYPRUS
(1821-1828)

HAYDAR ÇORUH

Öz

1821 Mora İsyanı, Osmanlı Devleti ile Akdeniz adaları arasındaki bağlantıyı sona erdiren önemli hadiselerden biridir. İsyan sırasında Rum korsanların ortaya koydukları vahşet karşısında uzun süre direnemeyen Osmanlılar, Mora ve Akdeniz adalarından çekilmek zorunda kaldılar. Osmanlıların çekilmesi üzerine Rum korsanlar, Mora İsyanı'nı bütün Akdeniz coğrafyasına yaymak istediler. Bu sebeple gemilerini Ege adaları, Anadolu ve Kıbrıs sahillerine gönderdiler ve Hıristiyanları Osmanlı egemenliğine karşı kıskırttılar. Bununla beraber Rum korsanların çabaları beklenen etkiyi Kıbrıs'ta göstermemiştir. Bunda Kıbrıs muhassıllarının olduğu kadar Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Akdeniz donanmasıyla kazandığı zaferlerin payı büyüktür. Ada yine de uzun bir süre Rum korsanların saldırılarından kurtulamamıştır. Yunan Devleti'nin kurulması için savaşan korsanlar silahlarını devletlerinin kurulmasına ilgisiz kalan Avrupalı devletlere çevirdiler. Buna karşılık Rum korsanlar üzerine geniş çaplı bir mücadele başlatıldı. Avrupalılar Rum korsanların Akdeniz'den temizlenmesi görevini Yunanistan'a verdiler.

Çalışma, Rum korsanların 1821 Mora İsyanı sırasında uyguladıkları Akdeniz ablukasının Kıbrıs ve çevresine etkileri üzerine odaklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Avrupa, Akdeniz, Kıbrıs, Korsan, Mora.

Abstract

1821 Mora Rebellion which ended the connection between the Ottoman Empire and the Mediterranean Islands is one of the important events. Introduced by Greek pirates during the rebellion unable to withstand long periods in the face of brutality, the Ottomans were forced to retreat from the Mora and the Aegean islands. On the withdrawal of the Ottomans, Greek pirates, they wanted to spread to the 1821 Mora Rebellion on the whole Mediterranean region. For this reason, they sent the ships of the Aegean islands, shores of Anatolia and Cyprus. They provoked against the Ottoman domination of Christians. However, the efforts of the Greek pirates have not shown the expected effect in Cyprus. The victory of Egyptian Governor Mehmed Ali Pasha with the Mediterranean navy is as great as that of the Cyprus Muhassıls. The island has not survived the attacks of the Greek pirates for a long time anyway. The pirates who fought for the foundation of the Greek state turned their weapons into European states that were not interested in the establishment of their state. On the other hand, a widespread struggle against the Greek pirates was launched. The Europeans gave Greece the task of clearing the Greek pirates from the Mediterranean.

The study focused on the impacts of the Mediterranean blockade on Cyprus and its environs, which the Greek pirates imposed during the 1821 Mora Rebellion.

Key Words: Ottoman, Europa, Mediterranean, Cyprus, Mora, Pirate.

1.Giriş

1789 Fransız İhtilali Avrupa’da bir ihtilaller ve ayaklanmalar dönemi başlatmış, bunu fırsata dönüştürmeye çalışan Fransa, önce Avrupa’ya daha sonra da Akdeniz’e yayılarak bir imparatorluk kurmak istemiştir. Napolyon Bonapart döneminde hızlı bir yayılma sürecine giren milliyetçilik düşüncesi, etkisini Avrupa’da olduğu gibi Akdeniz ülkelerinde ve yakın bölgelerdeki diğer topluluklar üzerinde de gösterdi¹. Fransa’nın yaşadığı rejim değişikliğine benzer bir dönüşümün içerisinde olmayan Rusya, Osmanlı Devleti’ne karşı aldığı galibiyetler sayesinde Avrupa devletler topluluğu nezdinde büyük saygınlık kazandı². Bu sayede Rusya, Osmanlı Devleti’nin bütün Ortodoks uyruklarının dikkatini çekerek Ortodoksların yeni hamisi olma yolunda epey mesafe kat etti³. Böylece Osmanlı tebaası gayrimüslimler, Fransa ve Rusya’nın siyasi hegemonyasına girdiler.

Osmanlı topraklarında meydana gelen isyanların önemli bir kısmı Fransa ve Rusya’nın desteği ve kışkırtmalarıyla oldu⁴. Ancak Akdeniz söz konusu olduğunda çıkarları çatışan Rusya, Fransa’yı kendi yayılma sahasına sokmak istemiyordu. Rusya, Çar I. Petro (1683–1725) zamanından beri Osmanlı Devleti’ni parçalamak ve Akdeniz’e çıkmak için birçok politika geliştirmişti. Bu politikalarından biri de Panslavizm’dir⁵. Bu politika başta Rumeli ve Mora’da birçok taraftar bulmuştur. Bu politika sonucunda Rusya’nın bölgeye olan yaklaşımı bağımsızlık peşinde koşan topluluklara yeni fırsatlar sunmuştur. Bu da Osmanlı Devleti’nin Akdeniz’deki ve Balkanlar’daki toprak bütünlüğünü tehlikeye sokmuştur.

1768–1774 Osmanlı-Rus Savaşı neticesinde imzalanan 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması Rusların yayılma sahası olarak belirledikleri Rumeli kıtasında Osmanlı Devleti’nin sahip olduğu otoriteyi büyük oranda sarsmıştır⁶. Bu durum Avrupalı devletlerin Osmanlı üzerindeki baskısını artırdığı gibi, bu anlaşmadan doğan haklarını sonuna kadar kullanmak isteyen Ruslar, Ortodoks Rumlar/Yunanlılar arasında Bizans’ın mirasçısı oldukları fitnesini yayma fırsatı da bulmuş oldular. Anlaşma gereği istedikleri yerlerde konsolosluk açma hakkına sahip olan Ruslar, İstanbul’da bir kilise kurma hakkı elde etmişlerdi⁷. Ruslar bu kilise meselesini daha sonra Ortodoks camianın dikkatlerini

¹ A. Aulard, *Fransa İnkılabının Siyasi Tarihi (1789-1804)*, III, Ankara 1987, s. 953-955.

² Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, Ankara 1993, s. 273.

³ Kurat, a.g.e., s. 291.

⁴ Mustafa Turan, “Avrupa Devletlerinin Osmanlı Politikaları ve 1821 Yunan İsyanı”, *Tehcirin 100. Yılında Osmanlı’nın Son Dönemindeki İsyanlar (Uluslararası Sempozyum)*, Dicle Üniversitesi, 18-20 Aralık 2014, s. 341.

⁵ Bu politikaların başında 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Rusların propaganda araçlarından biri haline “Panslavizm” gelmektedir. “Panslavizm 1870’lerden itibaren Batı Avrupa siyasi çevrelerinde Slav ırkına mensup kavimlerin Rusya’nın yönetiminde birleşmesi olarak algılanmıştır.” Bk. Mithat Aydın, “19. Yüzyıl Ortalarında Panslavizm ve Rusya”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 15, Yıl: 2004, s. 109-111.

⁶ Metin Hülagü, “Kırım Hanlığının Kuruluş ve Türk-Rus İlişkilerindeki Yeri (1441-1783)”, *Uluslararası Türkoloji Sempozyumu, TİKA (Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı)*, 31 Mayıs–4 Haziran 2004, Simferopol, Ukrayna, Kırım, 2004, s. 15 vd.

⁷ 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması görüşmeleri sırasında “Türkler Hıristiyan kiliselerini korumayı taahhüt edip başkentte kurulacak yeni bir Rus kilisesine razı olurken Rusya, İstanbul’da bir Ortodoks (Greko-Rus) kilisesi kurma hakkını elde etti. Hıristiyanlar ve inançları ile ilgili antlaşma şartları Rusya’nın Türkiye üzerinde

üzerlerine çekebilmek amacıyla Greek Kilisesi şeklinde lanse etmeleri, Mora ve Balkanlardaki Ortodoks Rum tebaanın kendilerine meyletmelerine ve özellikle Moralı Rumların aynı istek ve arzu etrafında birleşmelerine sebep olmuştur⁸. Bununla yetinmeyen Ruslar, tam bağımsızlık yolunda ilerleyen Moralıları kendi kontrollerine almak için 1783 ve 1791 Osmanlı-Rus Antlaşmalarına bazı özel maddeler de ekletmişlerdir. Bu maddelere dayanak Rumlara kendi bandıraları altında Osmanlı karasularında serbest ticaret yapma hakkı tanıyan Rusya, bütün Mora'da olduğu gibi Ege ve Akdeniz sahillerinde yaşayan Ortodoks Rumlar üzerinde nüfuz kurmaya muvaffak olmuştur⁹.

Mora ve çevresinde Osmanlı Devleti'nden bağımsız bir Yunan Devleti kurmak üzere faaliyet gösteren Rumlara, ucuz yoldan korsan gemisi satın alma fırsatı sağlayan Rusya, Osmanlı donanmasını yıpratacak yeni bir gücün doğmasında etkin rol oynamış oldu¹⁰. Ortodoks din adamlarını devreye sokarak Ege adalarında yuvalanan korsanları savaşa iştirak ettirmek için kışkırttı¹¹. Buna rağmen bağımsız bir Yunan Devleti kuramayan Moralı Rumlar, savaş kurallarını değiştirdiler. Akdeniz ve Ege Denizi'nde ticarî amaçlarla gelen bütün gemilere saldırarak mallarına el koydular. Korsanlar din adamı kisvesi altında ajanlarını Akdeniz ve Anadolu sahillerine gönderdiler. Bu ajanlar sayesinde Ortodoks Rum ahalisini dinî söylemlerle kandırarak savaşa dâhil etmeyi başardılar¹².

Rusya'nın yanı sıra Akdeniz'de kendisine kalıcı bir yer edinmeye çalışan Fransa da Ruslarınkine benzer yöntemlerle Mora ve Ege adalarındaki Rumları Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmış ve Kuzey Afrika ile ilişkilerini tamamen kesmeyi amaçlamıştır.

Bu politik tavırlar karşısında Osmanlı Devleti, bir taraftan ordusunu güçlendirmeye ve tebaasını disipline etmeye çalışmış; diğer taraftan da dünya devletlerinin gerisinde kalan yönetim sistemindeki aksaklıkları gidermek için Avrupa'da

daha sonraki birçok taleplerine temel teşkil etti" (Roderic H. Davinson, "Küçük Kaynarca Antlaşması'nın Yeniden Tenkidi", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 10-11, İstanbul 1981, s. 349).

⁸ "Rusların bu harekâtının asıl amacı, Çanakkale Boğazı'nın kapatılarak bazı adaların işgali ve Mora'da başlayan isyanın Selanik'e kadar genişletilmesi idi." (Muharrem Dördüncü, "1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1841 Londra Sözleşmesi'ne Kadar Boğazlar Meselesi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. III, Sayı:1 (Haziran 2001), s. 75.

⁹ Ali İhsan Bağış, "Napolyon Bonapart'ın Mısır saldırısı, batılı tüccarların Akdeniz'e yayılmasını kolaylaştırdığı gibi, Rusların da Beratlı meselesini iyiden iyiye sulandırmasına sebep oldu." (Ali İhsan Bağış, *Osmanlı Ticareti'nde Gayri Müslimler (1750-1839)*, Ankara 1983, s. 52, 71-78) yorumunu yapmaktadır.

¹⁰ Rus tahrikleriyle Akdeniz'de başlayan eşkıyalık ve korsanlık faaliyetleriyle ilgili bir harita için bk. Ensar Köse, "18. Yüzyılın İlk Yarısında İçel ve Antalya Sahilleri'nde Ticaret", *CEDRUS*, Vol: I (2013), s. 302.

¹¹ Serap Toprak, "19. Yüzyıl Milliyetçilik Çıkmazında Rumlar", *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı: 68, Ankara 2015, s. 2844.

¹² Yunan İhtilali'nin başladığı dönemde, Batı Anadolu'da, İstanbul'da, Mora Yarımadası'nda, Ege adalarında, Rusya ve Avrupa şehirlerinde ticaret, ziraat ve denizcilikle uğraşan ve farklı gruplardan oluşan bir Yunanlı-Rum dünyası meydana gelmişti. Bunları: 1- Fenerli Rumlar denilen hükümet görevlileri (Yunan aristokrasisi, Patrikâne ve çevresi, tercümanlar), 2- Zengin tüccar, denizci ve toprak sahipleri (Yunan burjuvazisi), 3- Tarımla uğraşan köylü reyây olmak üzere üç temel gruba ayırmak mümkündür (Mehmet Seyitdanlıoğlu, "Yunan İhtilali ve II. Mahmud'un Politikaları", *Manas Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6, (12), Kırgızistan 2004, s. 51).

daimi elçilikler açmış, buradan elde edilen bilgilerle yeni bir düzen anlamına gelen Nizam-ı Cedidi kurmuş ve Yeniçeri teşkilatını ortadan kaldırmıştır. Böylece sömürgeci devletlerin faaliyetlerini etkisiz kılmak ve isyanlara sebep olabilecek amilleri ortadan kaldırmak istemiştir¹³.

Osmanlı Devleti'nin atmış olduğu bu adımlar ne Balkanlardaki ayaklanmaları ne de Mora'daki isyanları engelleyebildi. Babıâli'nin kendi toplumunu idarede ve düşmanlarının kışkırtıcı faaliyetlerini önlemede yetersiz kalması, devleti, 1804'deki Sırp ayaklanmasından sonra 12 Şubat 1821'de Mora'da Rumların sebep olduğu geniş kapsamlı bir başka felaketle karşı karşıya getirdi¹⁴.

2. 1821 Mora İsyanı ve Kıbrıs Adası'ndaki Yansımaları

1821 Yunan İsyanı, Osmanlı Devleti için 19. yüzyılın en önemli sorunlarından biridir. Bu isyan Osmanlı toplumu içerisinde önemli bir yer edinen Ortodoks dünyasının en kalabalık unsurlarından Moralı Rumların isyan bayrağı açmasıyla başladı ve büyük oranda imparatorluğun batı kesimlerinde etkili oldu.

İsyanı çıkaranlar her ne kadar birkaç tüccarmış gibi görünse de, bu isyanın aslında uzun zamandan beri planlanmakta olduğu, Rusya'nın Akdeniz'e inmek için uyguladığı Panslavist politikardan anlaşılmalıdır¹⁵. Bu propagandanın etkisiyle Rus çarının yaveri Aleksandr İpsilanti liderliğindeki isyancılar 22 Şubat 1821'de Buğdan'da isyanı başlattılar¹⁶. Ancak özellikle yerel halktan destek alamayan isyancılar Mora'ya kaçarak burada kendi ırk ve dindaşlarının himayesinde yeni bir isyan çıkarmak üzere hazırlıklara başladılar¹⁷. Bu ikinci isyan zamanında müdahale edilememesi sebebiyle, başladıktan kısa bir süre sonra, Girit, Ege adaları ve nihayet Kıbrıs'a kadar yayıldı¹⁸.

Osmanlı Devleti, isyanı sıradan bir kargaşa olarak algılamış, askerî tedbirler ile bastırabileceğini düşünmüştü. Ancak bu isyan bir bağımsızlık hareketiydi ve bütün

¹³ Şevket Pamuk., *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913)*, İstanbul 1994, s. 13.

¹⁴ Musa Çadircı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1991, s. 5.

¹⁵ Mehmet Kocaoğlu, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı (1831-1841)", *OTAM*, , Sayı: 6, 1995, s. 195; Zekeriya Türkmen, "Girit Adasını Osmanlı İdaresinden Ayırma Çabaları: Yunan İsyanını Takip Eden Dönemdeki Gelişmeler (1821-1869)", *OTAM*, Sayı: 12, 2001, s. 222.

¹⁶ Ali Fuat Öreç, "1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması", *Tarih Dergisi*, Sayı: 46, (2007), İstanbul 2009, s. 40.

¹⁷ Balkan toplulukları uzun bir zaman Fener Rum Patrikhanesi tarafından belirlenerek, Osmanlı Devleti tarafından tayin edilen beyler ile yönetilmekteydi. 22 Şubat 1821 Eflak ve Buğdan İsyanı'nı başlatan aileler de bu beyler arasından çıkmıştır. Fenerli İpsilanti ve Mavrokordatos aileleri, her ne kadar Eflak ve Buğdan'a bey tayin edilmiş olsa da Fransız İhtilali ile ortaya çıkan yeni dönemde, millî kimliklerini oluşturmak isteyen toplulukların, sadakatleri kendi içlerinden çıkardıkları beylere olduğu kadar derinden değildi. Fenerli beyler ilk isyanda henüz kendi kimliğini oluşturamamış bazı grupların desteğini almış olsa da genelin desteğinin alınamamış olması isyanı başarısız kılmıştır. Mora İsyanı'nın başarıya ulaşmasında ise Tepedelenli Ali Paşa'nın devletiyle çatışma halinde olan Osmanlı askerî gücü zayıflamıştır. Bu durum Fenerli aileler ile Moralı Rumlar arasında var olan millî ve dini bağların gelişmesinde etkili olmuştur (Esra Özşür, "19. Yüzyıl Avrupa Romantiklerinin 1821 Mora İsyanı Üzerindeki Siyasi Ve Kültürel Etkileri", *Türkiyat Mecmuası*, Sayı: 26/2, 2016, s. 328).

¹⁸ Toprak, a.g.m., s. 2849.

Avrupa tarafından el altından desteklenmekteydi¹⁹. İsyanın hemen akabinde, Rumların yaşadığı bütün vilayetlerde tedbirler alınmıştı. Osmanlı Devleti, İstanbul'da ele geçirdiği Fener Rum Patriği'nden Kıbrıs Başpiskoposuna yazılmış mektuplardan isyanın Mora dışına yayılması için bazı temaslarda bulunulduğunu tespit etti²⁰. Bu mektuplar, Kıbrıs'ta da Mora İsyanı'na benzer bir isyanın planlandığını ortaya koymaktaydı. Kıbrıs Rum Başpiskoposu ve ortakları Tuzla'da Rus Konsolosun konağında bir araya gelerek isyanın nasıl gerçekleştirileceği üzerinde görüş alışverişinde bulundular²¹.

Bu görüşmeler devam ederken, Mora'da Osmanlı orduları karşısında başarılı olamayan Rum asiler, tüccar gemilerinden oluşturdukları donanmalarla Anadolu sahillerine ve Kıbrıs'a kadar uzanan saldırılar düzenlediler. Saldırıları sebebiyle Kıbrıs'a muhassıl²² tayin edilen Mehmed Emin Efendi (1820-1826)²³, halktan ve askerlerden oluşturduğu güçler ile adanın dört bir yanını denetim altına aldı²⁴. Bu denetimler sırasında adanın Rum ahalisinin korsanlara yiyecek ve çeşitli denizcilik malzemeleri tedarik ettikleri tespit edildi. Bunun üzerine Muhassıl ada genelinde casuslar görevlendirdi ve korsanlara yardım edenleri tespit etti. Yakalananlardan Kıbrıs'ta Mora İsyanı'na benzer bir ayaklanmanın hazırlıklarının yapıldığı bilgisine ulaşıldı²⁵.

Muhassıl Mehmed Emin Efendi'nin verdiği bu bilgiler üzerine Sultan II. Mahmud, Kıbrıs'ın yabancı güçlerin eline düşme ihtimali karşısında muhafazlık görevini 19 Eylül 1822'de Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'ya verdi. Hemen harekete geçen Mehmed Ali Paşa, Akdeniz'e donanma göndererek korsanları büyük oranda temizledi.

¹⁹ Seyitdanlıoğlu 2004, 52-53; Metin Hülâgü, "1897 Türk-Yunan Harbine Kadar Osmanlı İdaresinde Girit", *CIEPO-14. Uluslararası Türk İncelemeleri Kongresi*, Ege Üniversitesi, (18-22 Eylül), İzmir 2000, s. 3.

²⁰ Rum Patriği'ne ait mektuplar 12 Haziran 1821'de Bennaki veled-i Miha'il'in ihbarıyla ortaya çıktı. Maktul divan ve derya tercümanları, Rum Patriği ve Tur-i Sina Piskoposu aralarında istişare ederek hazırladıkları dört adet Rumca mektubu Kıbrıs Başpiskoposuna göndermek için anlaşmışlardı. Kıbrıs Başpiskoposuna gönderilen mektuplarda "Bu paskalya günü hazır olmasını ve kendisine iletilecek mesaja göre hareket etmesi" istenmekteydi (*Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hatt-ı Hümayûn Tasnifi (HAT.)*, nr. 37750-F, 12 Haziran 1821 (11 Ramazan 1236)).

²¹ *BOA, HAT.*, nr. 37750-F, 12 Haziran 1821 (11 Ramazan 1236).

²² Arapça'da "tahsil" edici anlamında kullanılan muhassıl Osmanlı Devleti'nde Anadolu ve Rumeli'ye cizye, aşar, adet-i ağnam, imdâd-ı seferiye ve hazariye, salâriye, mukabele, bedel-i nüzûl, avâız ve ispenç gibi vergilerin tahsilinde görev yapmışlardır. XVII. yüzyıldan itibaren idari yetkilerle donatılan muhassıl, çeşitli vilayetlerin gelirlerini toplayan ve yöneten memurlar olarak 1742 yılından sonra Kıbrıs'ta da görev yapmışlardır. 25 Ocak 1840 Nizamnamesiyle tayin ve çalışma şekilleri yeniden belirlenmiştir (Yücel Özkaya-Ali Akyıldız, "Muhassıl", *TDVİA*, Cilt: 31, s. 18-19). Bu tarihten sonra gelirlerin yeniden organizasyonu için bir yönetici ve de gelir kalemlerinin idarecisi olarak muhassıl-ı emval adı altında yeni bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme ile gelir kalemleri yerine maaşlarını devlet hazinesinden alan memurlara dönüştürülmüşlerdir. Mart 1840'tan itibaren Anadolu, Rumeli ve adalarda uygulamaya konulan bu usul ile getirilen önemli değişiklik iltizam yerine emanet sitemine geçiş olmuştur. Bu sayede muhassıl var olan yetkilerini başka kurumlara devretmiştir (Ayla Efe, "Tanzimat'ın Eyalet Reformları 1840-64: Silistre Örneği", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: 6, Sayı: 22, (Yaz 2009), s.91).

²³ *BOA, Cevdet-Maliye*, nr. 369, 5 Ağustos 1826 (Gurre-i Muharrem 1242).

²⁴ Muhassılın aldığı bu tedbir aslında çok eski bir geleneğin tekrarı idi. Osmanlı öncesinde ve Osmanlı döneminde Akdeniz adalarının güvenliği daima sorunlar oluşturmuştur. Bu sebeple devlet bazı adaların halklarına vergi karşılığında kıyıların korunmasına yönelik görevler vermiştir. Kıyı korumaları hakkında bk. Şenay Özdemir, "Kıyı Nöbeti: Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'de Kıyı Koruması", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: XXIII, Sayı: 1, Temmuz 2008, 187-210.

²⁵ *BOA, HAT.*, nr. 38500, 1 Aralık 1821 (6 Rebi'ül-evvel 1237).

Geride kalan korsanlar bir süreliğine adaya yönelik saldırılara ara verdiler. Ancak bu defa da Müslüman tüccar gemilerine saldırarak bir kısmının mallarını gasp edip yolcularını katlettiler. Geriye kalan Müslüman tüccar gemileri korsanların eline geçmemek için ya mücadele etmeyi veya kendilerini imha etme yolunu seçtiler. İskenderiye'den Antalya'ya kahve ve tuz taşıyan Cezayirli Mahmud'un gemisine Kıbrıs'ın Arnabud Burnu ve Giritli Seydi Kaptan'a ait gemiye de Kormakit karyesi yakınlarında saldıran Rum korsanlar "*Biz ehl-i İslâmız!*" diyerek gemilerdeki mallara ve tayfalara el koydular²⁶. Magosa tarafında bulunan korsan gemilerinden 10 tanesinin adaya taarruz hazırlığında olduğu haberini alan Muhassıl Mehmed Emin Ağa, muhafazada bulunan Mısır askerlerini bu tehdidin savuşturulmasıyla vazifelendirdi. Yapılan savunma ateşi karşısında tutunamayarak Karpas Kazası tarafına kaçmak zorunda kalan korsanlar burada rast geldikleri Dimyatlı İbrahim Reis'in gemisini ablukaya aldılar. İki taraf arasında yapılan mücadele sonucunda karaya çıkmayı başaran tayfaların verdiği bilgilerden eşkıyaların çoğunlukla 30-40 adam taşıma kapasiteli ve üç direkli gemiler ile saldırılar düzenledikleri anlaşıldı²⁷.

Kıbrıs muhassılı 26 Temmuz 1823'te İstanbul'a gönderdiği bir yazıda, Kıbrıs çevresinde 15-16 korsan gemisinin sürekli hareket halinde bulunduğunu ve bu gemilerin gelip geçen tüccar gemilerine saldırdığını bildirdi. Gemilerin Limasol İskeleyi yakınlarındaki Moni Karyesi açıklarına demir atan Halil Kaptan'ın gemisine, İskenderiye'den Anadolu'ya gelen Rüstem Kaptan idaresindeki Hatipoğlu teknesine ve Çite Karyesi civarındaki Şehor İskeleyi'nde demirli Avrupa gemilerine taarruz ederek onları yakmaya ve talan etmeye çalıştıklarını haber verdi²⁸.

Muhassıl, İstanbul'a gönderdiği yazının hemen akabinde ada savunmasında bulunan Mısır askerlerini korsanlara karşı mücadele etmeleri için bu bölgelere sevk etti. Korsanlar Mısır askerleri karşısında tutunamayacaklarını anlayınca Ayanapa Manastırı civarından adaya çıkmak istediler. Muhafazadaki askerlerin şiddetli taarruzu karşısında tutunamayan korsanlar, kaçarken rastladıkları Avret Adalı Mehmed Ali ve Tuzlalı Hasan reislere ait gemileri gasp ve talan ettiler²⁹.

Bölgede barınamayacaklarını anlayan korsanlar, Gelendire-Girinye iskelelerine saldırarak adanın Anadolu ile irtibatını kesmek ve İstanbul'dan adaya yapılması muhtemel yardımları durdurmak istediler³⁰. Oldukça ince planlanmış bu saldırı sayesinde korsanlar ada ile İstanbul'un irtibatını kesmişlerdi. Bu durum Girinye, Lapta, Lefke ve Baf kazalarının korsan tehdidi altında kalmasına sebep oldu³¹. Kıbrıs muhassılı, "acil" ibaresiyle İstanbul'a bir mektup göndererek mevcut durumu bildirdi ve kuvvetli bir saldırının olması halinde adanın düşman eline geçebileceğini ifade etti³².

Başlangıçta isyanı bastırabilecek yeterli hazırlığa sahip olmayan İstanbul, Kıbrıs'tan yapılan çağrılar uzun bir zaman göz ardı etmek zorunda kaldı. Bu durumu kendileri açısından bir fırsata dönüştürmek isteyen Çamlıca, Suluca ve İpsara adaları

²⁶ BOA, HAT., nr. 39250, 20 Eylül 1822 (3 Muharrem 1238).

²⁷ BOA, HAT., nr. 39250, 20 Eylül 1822 (3 Muharrem 1238).

²⁸ BOA, HAT., nr. 39885-A, 26 Temmuz 1823 (17 Zi'l-kade 1238).

²⁹ BOA, HAT., nr. 39885-A, 26 Temmuz 1823 (17 Zi'l-kade 1238).

³⁰ Bölge eskiden beri korsan yatağı olarak bilinmektedir (E. Köse, *a.g.m.*, s. 317 vd).

³¹ BOA, HAT., nr. 39885-A, 26 Temmuz 1823 (17 Zi'l-kade 1238).

³² BOA, HAT., nr. 39885-A, 26 Temmuz 1823 (17 Zi'l-kade 1238).

Rum eşkıyası, tüccar gemilerini silahlandırarak Ege ve Akdeniz’de hareket halindeki Osmanlı donanmasını sıkıntıya sokan manevraların bir kısmının gerçekleştirilememesinde Karadeniz’deki Rus tehlikesinin rolü önemlidir. Osmanlı donanmasının bu sebeple Ege ve Karadeniz’de mücadele etmek üzere ikiye bölünmesi Rum asilere Selanik, Sisam, Kesendire ve Zante gibi adaları ele geçirme fırsatı tanımıştır.

Mora İsyanı sırasında bir taraftan Akdeniz’de ve Karadeniz’de Ruslarla, diğer taraftan Avrupalı güçlerle mücadele etmek zorunda kalan Osmanlılar Mora İsyanı’nın bastırılabilmesine inanan İngiltere tarafından ilk dönemlerde politik olarak da olsa desteklenmişlerdi. Ancak Osmanlı donanmasının korsanlar karşısındaki zayıflığına tanık olunduktan ve Rusya’nın Rumlara gelişen münasebetlerini görüldükten sonra bu bakış açısı değişmiş olduğundan İngiltere, Dışişleri Bakanı Lord Castlereagh (1769-1822)’i gözlemci olarak bölgeye göndermiştir. O aynı zamanda 1815 Viyana Kongresi’nde oluşturulmuş yeni Avrupa düzeninin mimarı Metternich’in de taraftarı idi. Bu sebeple isyanın ilk yıllarında Rumlara karşı durmuş ve isyanın bastırılması yönünde tavır sergilemişti. Aynı tarihlerde bir skandala adı karışan Lord Castlereagh intihar edince İngiltere, George Canning (1770-1827)’i onun yerine tayin etti³³. George Canning, Castlereagh’ın tersi bir tavır sergileyerek öncelikle Rumlara ulusal kimliklerini Avrupa kamuoyunda ortaya koyabilmelerini sağlayacak önemli bir adım attı. Onun çabasıyla *Londra Yunan Komitesi* 1824’te İngiliz toplumu üyeleri arasına dâhil edildi ve Yunan hükümetine hatırı sayılır bir borç temin edildi³⁴. Osmanlı Devleti Rum korsanlara yapılan yardımlar karşısında İngiltere’yi birkaç kez uyarmasına rağmen İngilizler bu yardımları inkâr ettiler.

Osmanlı Devleti, bir taraftan Rumlara destek veren devletlerle uğraşırken, diğer taraftan kendi tebaası olan Rumlara incitmek istemiyordu³⁵. Bu da hareket kabiliyetini kısıtlıyordu. Buna rağmen bazı adaların kurtarılmasına yönelik girişimler bir netice vermeyince son çare olarak, güçlü bir donanması olan Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa’dan yardım istendi. 1824 tarihinde Mehmed Ali Paşa’ya Mora İsyanı’nı bastırmayı başarırsa kendisine Mora ve Kandiye valiliklerinin verileceğine dair bir ferman gönderildi. Bu ferman Osmanlı-Mısır donanmalarının birleştirilmesini de ihtiva ediyordu³⁶. Mehmed Ali Paşa, Mora üzerine oğlu İbrahim Paşa komutasında güçlü bir donanma gönderdi. Yapılan ilk mücadelelerden bir sonuç alınmasa da 1825’te Moton üzerinden başlayan yeni bir

³³ Alun Evans’ın verdiği bilgilere göre, Lord Castlereagh adının karıştığı bir skandal sebebiyle küçük bir bıçakla boğazını keserek intihar etmişti (Alun Evans, “Commentary: Darwin’s Origin: the Irish connection”, *International Journal of Epidemiology*, Sayı: 38, 2009, s. 1449).

³⁴ John S. Koliopoulos-Thanos M. Veremis, *Modern Greece: A History Since 1821*, Malaysia 2010, s. 24.

³⁵ İsyandan bir ay sonra, 22 Mayıs 1821 (19 Saban 1236) tarihinde Şeyhülislam konağındaki bir toplantıda Rum korsanlığının önünün alınması için nasıl bir çare bulunabileceği değerlendirilmişti. Şeyhülislam Abdülvahap Efendi, Rumlara eman ve fırsat verilmesi hususunda yeterince sabırlı davranıldığı ifade etmiş ve bu tarihten itibaren eşkıyalık yapmaya devam edenleri ıslah için bir kısmının yok edilmesinin, bir kısmının ise esir edilerek mallarına ve eşyalarına el konulmasının meşru olduğunu bildirmişti. Buna mukabil kendi halinde olan Rum taifesinin can, mal, çocuk, eş ve kiliselerine tecavüzde bulunulmasının kesinlikle reddedildiğini ve buna cesaret eden olursa şiddetle cezalandırılacağı ifade edilmişti (KSS., nr. 30, s. 147, h. 1, 9-18 Ağustos 1821 (Evasıt-ı Zi’l-kade 1236)).

³⁶ Öreñç, *a.g.m.*, s. 42; Hayrettin Pınar, “Mehmed Ali Paşa İsyanı Ve Metternich’in Osmanlı Siyaseti”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 2, 2011, s. 153, dp. 17.

saldırı ile Rum isyancıların direnişi kırıldı. Bir yıllık mücadele sonrasında isyanın tamamen bastırılmış olduğu haberi Avrupa'da olduğu kadar Kıbrıs'ta da büyük yankı uyandırdı³⁷.

Kıbrıs'ta da benzeri bir isyan hazırlığı içerisinde olan Başpiskoposun başını çektiği komite bu haber üzerine dağıldı. Fakat komitenin dağılması Kıbrıs'a taşınmak istenen isyan rüzgârının nihayeti anlamına gelmiyordu. Başpiskopos bu işten el çekmiş olsa da korsanlar isyanı Akdeniz'de Rumlar ile meskûn olan bütün topraklara yaymak için yeni bir süreç başlattılar. Bu süreç boyunca Osmanlı-Mısır ortak donanmasıyla doğrudan mücadele etmeye cesaret edemeyen korsanlar, Osmanlı kuvvetlerini Ege ve Akdeniz'de meşgul etme yolunu seçerek isyanı Anadolu'ya yakın bölgelere taşıdılar ve yeni taraftarlar bulma yolunu seçtiler³⁸.

Avrupalı devletler, Rum isyanını özgürlükler savaşı sürecinin bir parçası olarak görmelerine rağmen doğrudan müdahil olmak yerine meseleyi Osmanlı Devleti'nin bir iç meselesi olarak kabul etmeleri Rum korsanların isyanı 1825'ten sonra bir gerilla savaşına dönüştürmesine sebep oldu. Korsanlar, önce İngiltere ve Amerika'nın ardından Avusturya, Hollanda ve diğer Avrupalı devletlerin ticari çıkarlarını hedef olarak seçtiler. Bu devletleri iki taraf arasında arabulucu veya taraf olmaya zorladılar³⁹. Zor durumda kalan İngiltere savaşın durdurulması için çıkarlarına aykırı olmakla beraber, başından beri isyanı doğrudan destekleyen Rusya ile hareket etme kararı aldı. İki devlet Osmanlılar ile Rumlar arasındaki düşmanlığı sona erdirmek için bir komisyon kurdular⁴⁰. Bu sırada Osmanlı kuvvetlerinin stratejik bir yer olan Musolongi'yi ele geçirmesi bölgede dengelerin yeniden değişebileceği sinyalini verdi (Nisan 1826). Yeni bir güç olarak Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın ortaya çıkabileceği ya da İstanbul'un bölgede tekrar hâkim olabileceği ihtimali bu iki devleti 4 Nisan 1826'da Saint Petersburg'da bir araya gelmeye ve Rumlar lehine hazırlanan bir anlaşmaya imza atmaya zorladı. *Saint Petersburg Protokolü*, Mora'da sadece vergi ile Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk bir Yunan prensliği kurulmasını içermekteydi⁴¹.

Osmanlı Devleti'nin bu protokole uymaması halinde her iki devlet, kurulacak özerk Yunan Prenslığıne bağımsız bir hükümet statüsü kazandırmak için savaş dâhil her yola başvuracaklarını beyan ettiler. Söz konusu devletlerin meseleyi bir oldubitti ile halletmek konusunda fikir birliğine vardıkları görülmekteydi. Ültimatom niteliğindeki bu dayatmaya karşı durulması, Fransa'nın da sürece katılmasına ve Osmanlı Devleti'ni

³⁷ Örenç, *a.g.m.*, s. 43; Toprak, *a.g.m.*, s. 2857-2858.

³⁸ Yunan ayrılıkçı hareketi adalarda oldukça iyi bir örgütlenme içindeydi. Adalar halkı Mora Yarımadası'na asker ve mühimmat çıkarmaya çalışan Osmanlı donanmasını hareketsiz kılabilmek için bütün güçleriyle savaşmış görünmektedirler (Elif Yeneroğlu Kutbay, *Doğu Ege Adaları'nın Osmanlı Hâkimiyetinden Çıkışı ve Bunun Aydın Vilayeti'ne Etkileri*, (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi A.İ.İ.E), İzmir 2005, s. 46).

³⁹ James A. Wombwell, *The Long War Against Piracy: Historical Trends*, Kansas 2010, s. 76. Morali korsanların Avrupadan bekledikleri desteği alamadıkları ve onların bu sürece dikkatlerini çekmeye çalıştıkları dönemde Avrupalı ve Amerikalı yaklaşık 487 gemiye el koymuşlardı. Bu gemilerden sadece 93'ü İngiliz gemisiydi. Ancak 1825-1827 yılları arasındaki süreçte el konulan İngiliz gemi sayısı 150'ye ulaşmıştır (Wombwell, *a.g.e.*, s. 79).

⁴⁰ Koliopoulos-Veremis, *a.g.e.*, s. 24.

⁴¹ Örenç, *a.g.m.*, s. 45.

protokole uymaya davet etmesine sebep oldu. Ancak bu teklif Sultan II. Mahmud tarafından kesin bir dille reddedildi⁴².

Tam bu sırada Akdeniz'e inmek ve özellikle Adriyatik'teki varlığını güçlendirmek isteyen Avusturya, kendine rakip olabilecek yeni bir gücün doğmasını istemediğinden İngiltere, Fransa ve Rusya tarafından kurulmuş olan bu komisyonun dışında kaldı ve Türkleri destekledi. Bu sebeple Avusturya gemileri korsanların yeni hedefi haline geldi. Donanmasının tamamını Akdeniz'e indirmek zorunda kalan Avusturya, bu mücadeleyi Haziran 1826'ya kadar sürdürmüştür⁴³.

Rum korsanların amacı Yunan Devleti'nin kurulmasına yönelik bir kamuoyu oluşturmak ve korsan faaliyetlere tepki gösteren Avusturya gibi güçlerin donanmalarını Akdeniz'e çekmekti. Bu beklenti kısa zamanda gerçekleşti. Korsan saldırılara duyarsız kalamayan İngiltere, Fransa ve Rusya da donanmalarını Akdeniz'e gönderdi. Müttefik devletlerin donanmalarını Akdeniz'e indirdiği gün (6 Haziran 1827) Atina üzerine yürüyen Osmanlı kuvvetleri Rumları hezimete uğrattı⁴⁴.

Osmanlı Devleti'nin bu başarısı üzerine Londra'da bir araya gelen müttefik devletler Rumların korsan saldırılara son verilmesi halinde desteklenmeleri yönünde bir karar almak ve Petersburg Protokolü kararlarını yeniden Osmanlıya dikte etmek için Mart 1827'den beri görüşmelerini sürdürdükleri toplantıyı 25 Haziran 1827'de Londra'da gerçekleştirdiler. Avusturya ve Prusya'nın katılmayı reddetmiş olduğu bu toplantıda alınan kararlar Londra Antlaşması ile (6 Temmuz 1827) resmen ilan edildi⁴⁵. Antlaşmaya imza atan İngiltere, Rusya ve Fransa devletleri aldıkları bu karara rağmen, bağımsız bir Yunan devletinin kurulması konusunda anlaşamadılar. Osmanlı Devleti'nin idaresinde muhtar bir bölge kurulmasına karar verilerek, Osmanlı-Mısır birleşik donanmasının Mora'ya yönelik saldırılarının durdurulması şartı getirildi. Ancak protokol Osmanlı-Mısır kuvvetleri tarafından kabul edilmedi⁴⁶.

Osmanlı Devleti'nin kendisine teklif edilen şartları kabul etmemesi üzerine bu üç devlet donanmalarını Akdeniz'e gönderme kararı aldılar. Böylece ittifaklarını daha da perçinleyen İngiltere, Fransa ve Rusya Akdeniz'deki filo komutanlarına protokol hakkında gerekli bilgileri ve müşterek talimatı da gönderdiler (12 Temmuz 1827). Müttefik devletlerin bu dayatması karşısında krizin başından beri Osmanlıların yanında yer alan Avusturya donanmasının tamamını Akdeniz'e indirdi. Ardından da protokolle ilgili bilgi vermek üzere İstanbul'daki elçisini saraya gönderdi. Oysaki müttefik devletler protokolle ilgili bilgilendirmeyi Avusturya'dan çok sonra, 16 Ağustos 1827'de Babıâli'ye bildirmişlerdi⁴⁷.

Osmanlı Devleti, müttefik devletler tarafından yapılan bu ihtarını egemenlik haklarının ihlali olarak değerlendirdi ve taraflara meselenin Osmanlı kanun ve nizamlarına göre çözülmesi gerektiğini kesin bir dille bildirdi⁴⁸. Bekledikleri tavizleri alamayan

⁴² Örenç, *a.g.m.*, s. 46.

⁴³ Wombwell, *a.g.e.*, s. 83.

⁴⁴ Örenç, *a.g.m.*, s. 45.

⁴⁵ Örenç, *a.g.m.*, s. 47.

⁴⁶ Wombwell, *a.g.e.*, s. 83.

⁴⁷ Örenç, *a.g.m.*, s. 48.

⁴⁸ Örenç, *a.g.m.*, s. 49.

İngiltere, Fransa ve Rusya Osmanlı Devleti'ni boyun eğdirmeye yönelik son bir hamle daha yapma kararı aldılar. Buna göre meşru bir devlet muamelesi yaptıkları sözde Rum hükümetine 2 Eylül 1827'de müracaat ederek ateşkes talebinde bulundular. Önceden kararlaştırılmış bu başvuru Rum hükümeti tarafından resmi olarak kabul edildi. Aynı şartlar Osmanlı Devleti'ne ve dolayısıyla Mısır valisine de bildirildi. Mısır valisi Osmanlı Devleti ile olan münasebeti sebebiyle bu tekliflere itibar etmedi. Bunun üzerine müttefik donanması Navarin'de demirlemiş olan Osmanlı-Mısır donanmasını ablukaya aldı. Donanmalarına emir veren müttefikler, bir savaş durumu olmamasına rağmen, Yunan İstiklâlini zorla kabul ettirmek isteyen İngiltere, Fransa ve Rusya müşterek donanmalarına saldırı emri vermek suretiyle Navarin Limanı'nda demirli Osmanlı-Mısır donanmasını uluslararası hukuku yok sayarak 20 Ekim 1827'de ateş altına aldılar⁴⁹. Böylece müttefik kuvvetler ile Osmanlı Devleti arasında açıkça ilan edilmemiş yeni bir savaş başlamış oldu. Hazırlıksız yakalanan Türk donanması liman içerisinde imha edildi. Donanmadan geriye ise birkaç ticaret gemisinden başka bir şey kalmadı⁵⁰.

Osmanlı donanmasının yok edildiği haberi diplomatik kuralları hiçe sayan müttefik kuvvetler amiralleri tarafından ülkelerine bildirildi. Buna mukabil itidali elden bırakmayarak, savaş durumu olmamasına rağmen bu şekilde bir saldırıya maruz kalınmasının nedenlerini araştırdıktan sonra harekete geçme kararı alan Osmanlı Devleti olayın bir komplodan ibaret olduğunun tespiti üzerine, müttefikler arasında Rumları kışkırtma noktasında en fazla destek sağlayan Rusya ile diplomatik ilişkilerin durdurulması kararını aldı⁵¹.

Sultan II. Mahmud, bir taraftan müttefik kuvvetlerin yeni bir saldırısına hazır olmak, bir taraftan da ortaya çıkması muhtemel yeni problemler karşısında güçlü bir donanmaya sahip olabilmek için Navarin faciasından kurtulan gemilerin derhal onarılması ve yenilerinin inşa edilmesi için Tersane-i Amire Emine ve ilgili valiliklere emirler gönderdi⁵².

Ege adalarını kendilerine yurt tutmuş olan Rum korsanların ortaya çıkardığı tehlike sebebiyle Mısır orduları komutanı İbrahim Paşa, İstanbul'dan gelen emirlere rağmen, tamir için gemileri Mısır'a gönderme kararı aldı. Bu karar İstanbul'u büsbütün korumasız bir durumda bıraktığı gibi, Kıbrıs'ın da dâhil olduğu Akdeniz adaları da karardan olumsuz yönde etkilendi. Devlet stratejik konumdaki Kıbrıs'ın muhafazasını yerel yöneticilerin alacağı tedbirlere ve gösterecekleri gayrete terk etmek zorunda kaldı. Bu durumu değerlendirmeyen korsanlar ihtiyaç duydukları malzemeler için Kıbrıs'a yöneldiler ve adayı her taraftan kuşatarak taciz etmeye başladılar. Bu tehdit karşısında Babîâli, 1828 yılı ortalarından itibaren Tersane-i Amire'deki gemi tamir ve inşa faaliyetlerine hız verdi. Bir taraftan asker yazımı devam ettirildi, diğer taraftan gemi

⁴⁹ Koliopoulos-Veremis, *a.g.e.*, s. 24; Mark C. Hunter, "Patriots and a Menace: American values and the pirate paradox, 1776-1827", *Journal for Maritime Research*, Cilt: 12, Sayı: 1, (2010), s. 17.

⁵⁰ Besim Özcan, "XIX. Asrın Ortalarına Kadar Osmanlı Bahriyesinde Yabancı Uzmanların Görevlendirilmesi", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, Sayı: 24, (1997), s. 46; Örenç, *a.g.m.*, s. 46-58.

⁵¹ Turan, *a.g.m.*, s. 345; Örenç, *a.g.m.*, s. 63 vd.

⁵² İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz*, İstanbul 2007, s. 164.

tedarikine çalışıldı. Bu konuda Kaptan Paşa'ya da özel emirler verilerek çalışmalarını yakından takip etmesi istendi⁵³.

Felaketin izlerini silmeye çalışan Sultan II. Mahmud, yeni bir donanma yapmak yanında önceliği bu donanmayı kumanda edecek teknik personelin yetiştirilmesini temin etmeye vermiştir. Bu sebeple Asâkir-i Mansûre askerinden yetenekli olanların yanında Hıristiyan ve Müslüman tebaadan da denizci yetiştirilmesine çalışıldı⁵⁴.

3. Muhassıl Ali Ruhi Efendi'nin Kıbrıs'ın Muhafazası İçin Aldığı Tedbirler

Osmanlı Devleti Navarin felaketinin yaralarını sarmak amacıyla bir taraftan yeni bir donanma kurma çalışmalarına hız verdi, diğer taraftan da Kıbrıs gibi stratejik öneme sahip adaları korsan saldırılara karşı koruyacak tedbirler almaya çalıştı. Öncelikle Muhassıl Mehmed Emin Ağa, Kıbrıs'ın savunmasında göstermiş olduğu zafiyet sebebiyle görevinden azledildi ve yerine Ali Ruhi Efendi tayin edildi (13 Kasım 1827). Tayinin akabinde vilayetlere gönderilen emirlerle kara güçlerinin takviyesi yönünde emirler gönderildi. Devlet, Kıbrıs muhassılı Ali Ruhi Efendi'den adadaki kalelerin teftişini ve eksiklerinin giderilmesini istedi. İncelemeler sonucunda kalelerde barut, kurşun ve diğer silahların tükenmiş olduğu, disiplini bozulan Mısır askerinin adadan kaçmak için fırsat kolladığı tespit edildi. Bu durumun ada ahalisinin moralini bozduğunu ifade eden muhassıl, İstanbul'a gönderdiği raporda adanın acil olarak askere ve silaha ihtiyacı olduğunu bildirdi⁵⁵.

Akdeniz'de var olan olağanüstü durum sebebiyle İstanbul'dan ve çevre karakollardan Kıbrıs'a istihbarat akışı devam etmekteydi. 1827 yılı sonlarına doğru Kıbrıs'ın etrafında demirleyen yabancı devlet gemilerinin aniden ve haber vermeksizin uzaklaşmaya başlamasını adaya yönelik bir saldırı hazırlığı olarak değerlendiren muhassıl, durumu İstanbul'a bildirdi ve bazı yeni taleplerde bulundu. Muhassıla göre uzun savaşlar sebebiyle ada nüfusu azalmış, muhafaza için gerekli askerin temini zorlaşmıştı. İstanbul'un talepleri doğrultusunda adada varlığı devam ettirilen Mısır askeri ise savunma konusunda isteksiz tavırlar sergilemekteydi. Bu da adayı tehditlere açık hale getirmekte ve halkın direncini kırmaktaydı⁵⁶.

4. Moralı Korsanların Sonu ve Muhtar Yunanistan'a Katılması

6 Temmuz 1827'de Londra'da alınan muhtariyet kararıyla Mora'da Osmanlı Devleti'ne vergi vermeye devam etmek şartıyla muhtar bir Yunanistan kurulmuştu. Muhtar bir Yunanistan'ın kurulmasına rağmen korsanlar sahadan çekilmedi⁵⁷. Rum korsanlar bağımsız bir Yunanistan'ın kurulmasına kadar Akdeniz'deki faaliyetlerini devam ettirme kararı aldılar. Ancak bu karar Rusya, İngiltere ve Fransa'nın ticari faaliyetlerine zarar vermekteydi. Bu sebeple Rum korsan direnişinin bir an önce sonlandırılması gerekiyordu⁵⁸.

⁵³ Örenç, *a.g.m.*, s. 71-72.

⁵⁴ Özcan, *a.g.m.*, s. 46.

⁵⁵ *BOA, HAT.*, nr. 39885-B, 13 Kasım 1827 (23 Rebiü'l-ahir 1243).

⁵⁶ *BOA, HAT.*, nr. 39885-B, 13 Kasım 1827 (23 Rebiü'l-ahir 1243).

⁵⁷ Şerafettin Turan, "1829 Edirne Antlaşması", *DTCFD*, Cilt: IX, Sayı: 1-2, (1951), s. 143.

⁵⁸ Wombwell, *a.g.e.*, s. 84.

İlk adımı atan İngiltere, hareket halindeki bütün korsanların ortadan kaldırılması için Ege adalarını abluka altına aldı. İngiliz ve Fransız korvetlerinin katılımıyla meydana getirilen bir donanma, Grabusa limanına saldırmak için gerekli hazırlıkları tamamladı ve 31 Ocak 1828'de başlatılan taarruz ile 14 korsan gemisi ele geçirildi. İngiliz komutan Komodor Sir Thomas Staines, ablukadan kurtulan korsanların hemen teslim olmasını talep etti. Bu talebe ateşle karşılık veren korsan gemilerinin tamamı batırılarak yok edildi. Çatışmalarda birleşik donanmanın uğradığı zayıyatı en aza indirmek isteyen Komodor Staines, korsan liderlerini ele geçirerek mücadeleyi sonlandırma kararı aldı. Staines, hazırladığı plan sayesinde bir taraftan korsan liderlerini ele geçirdi, diğer taraftan yeni kurulmakta olan Yunan hükümetini de geride kalan korsanların tutuklanması sürecine katılmaya zorladı⁵⁹.

Mart 1828'in başlarına kadar Morali korsanlara ait 2 Ganbot ele geçirilirken, bu gemilerde bulunan 78 tayfa da tutuklandı. Henüz Osmanlı Devleti tarafından tanınmamış olsa da müttefik devletlerin muhtar olarak diplomatik ilişkiler kurmaya başladıkları Yunan hükümeti, yaptığı operasyonlarda 37 kayık ele geçirdi. Sir Staines'in aldığı tedbirler sayesinde Akdeniz ve Ege adaları çevresinde tehlike saçan bütün korsanların ortadan kaldırıldı ve Doğu Akdeniz'deki korsan faaliyetlerin büyük oranda son verildi. Korsanların önemli bir kısmı Yunan hükümetine itaat etti ve korsanlıktan vaz geçti. Kalanların temizlenmesi için de Yunan hükümetinin gereken çabayı göstermesi temin edildi. Böylece Kıbrıs ve çevresinde 1821 Mora İsyanı ile başlayan korsan faaliyetler de son buldu⁶⁰.

5. Osmanlı Vilayetlerinden Kıbrıs'a Yapılan Yardımlar

Müttefik devletlerin ve muhtar Yunanistan'ın çabalarıyla Akdeniz'de korsan faaliyetler büyük oranda ortadan kaldırılmasına rağmen Osmanlı Devleti, Navarin tecrübesinden almış olduğu derslerle Akdeniz'deki son kalesi olan Kıbrıs'ın muhafazasına büyük önem vermeye başladı. Muhassıl Ali Ruhi Efendi adada alınması gereken tedbirlerle ilgili raporlarını İstanbul'a iletmekteydi. Akdeniz'de suların az da olsa durulmasından yararlanmak isteyen Babîali, bu raporlar doğrultusunda Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'dan acil olarak Kıbrıs'a bir miktar zahire ve asker göndermesi istendi⁶¹. Mehmed Ali Paşa, İstanbul'a yazdığı 12 Ocak 1828 tarihli bir mektupla Kıbrıs'ın muhafazası için gerekli zahirenin en kısa zamanda temin edileceğini, ancak asker meselesiyle ilgili olarak bir şey yapılamayacağını bildirdi. Muhassılın Mısır askerleriyle ilgili verdiği bilgilere itiraz eden vali, adada bulunan askerlerinin dağıldığına dair çıkarılan dedikoduların asılsız olduğunu söyleme gereği duydu. Paşa iddiaların aksine Mısır askerinin hala Kıbrıs'ın muhafazasında olduklarına işaret etti. Asker talebiyle ilgili verdiği bilgilerin yanlış anlaşılması için yaptığı açıklamada; Mısır askerinin büyük bölümünün Kıbrıs, Mekke, Medine, Mora ve Girit gibi önemli mevkilere dağılmış olduğunu, yeterli zaman olmaması sebebiyle yeni bir asker tahriri

⁵⁹ Wombwell, *a.g.e.*, s. 84.

⁶⁰ Wombwell, *a.g.e.*, s. 84.

⁶¹ *BOA, HAT.*, nr. 39885-B, 13 Kasım 1827 (23 Rebiü'l-ahir 1243).

yapılamayacağını, bu yüzden 5-6 ay boyunca Mısır'dan asker talep edilmesinin doğru olmayacağını ifade etti⁶².

Osmanlı Devleti, Mehmed Ali Paşa'nın verdiği bilgiler doğrultusunda Mısır askerinin bir süre daha adanın muhafazasında kalması emretti. Bununla beraber bir taarruz halinde Kıbrıs'taki Mısır askerine daha fazla güvenilemeyeceğini de teşhis etmiş olan devlet, Anamur ayanı Mümin Ağa'ya Nüzul eminliği vererek Anadolu tarafından asker tedarik etmekle görevlendirdi. Osmanlı Devleti Karaman valisi ve İçel müteselliminden de Kıbrıs'ın muhafazası için yeni asker talebinde bulundu. Bu emrin akabinde İçel mütesellimi Nüzul Emîni Mümin Ağa'nın komutasında bir miktar asker Kıbrıs'a sevk edildi. Alınan bu tedbiri yeterli görmeyen İstanbul, Mısır dâhil bütün vilayetlere emirler gönderdi. Bu emirlerle adadaki kale ve tabyaların takviyesi için gerekli olan top, cephan ve teçhizatın yanı sıra, ahaliye dağıtılmak üzere 200 kadar da kılıç ve tüfek teminini istendi⁶³.

Muhassıl Ali Ruhi Efendi, Kıbrıs kaleleriyle ilgili daha önce istenen raporu 9 Şubat 1828'de tamamlayarak İstanbul'a gönderdi. Raporda üzerinde durulan en önemli konulardan biri adadaki top ve mühimmatı kullanacak yeterli topçu mürettebatının olmayıştı. Bunun için bir miktar topçu neferinin acil olarak adaya sevkii gerekmektedir. Muhassılın bu talebine İstanbul'dan verilen cevaba göre adada hala 36 nefer topçu bulunmaktaydı⁶⁴.

Osmanlı Devleti, Kıbrıs'a gönderilecek muhafaza askerinin Adana vilayetinden teminine karar verdi. Adana valiliğine gönderilen bir emirde Kıbrıs'a sağlam ve savaşçı 1.500 asker gönderilmesi emredildi. Adana valisi, askerinin büyük bölümünün Erzurum'a gönderilmek üzere talime sokulduğunu, bu sebeple Kıbrıs'a sadece 500 asker ve bir miktar da mühimmat gönderebileceğini belirtti⁶⁵.

Muhassıl Ali Ruhi Efendi, Adana valiliğinden gelecek olan bu 500 askerinin muhafaza için yeterli olmaması sebebiyle yeni kurulan ve askerlikte maharetini ispatlayan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu'ndan bir miktar asker gönderilmesinin yerinde olacağına işaret etti. Osmanlı Devleti, talep edilen askerinin öncelikli olarak imparatorluk çapında bozulmuş olan düzeni yeniden tesise memur olduğundan adaya gönderilmesinin mümkün olamayacağını bildirdi⁶⁶.

Mehmed Ali Paşa, Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerini iyileştirmek ve Mısır'ın geleceği için İstanbul'dan gelen emirlere son derece itaatkâr cevaplar vermekteydi. 23 Temmuz 1828'de İstanbul'u bilgilendiren Mehmed Ali Paşa, Kıbrıs'a gönderilmek üzere

⁶² BOA, HAT., nr. 43447, 12 Ocak 1828 (24 Cemaziye'l-ahîr 1243).

⁶³ BOA, HAT., nr. 44207, 1828.

⁶⁴ BOA, HAT., nr. 44208, 9 Şubat 1828 (23 Receb 1243).

⁶⁵ BOA, HAT., nr. 33933, 1 Nisan 1828 (3 Şevvâl 1243). Gerek adanın fethi sırasında gerekse bundan sonra meydana gelen savaş ve kıtlık anlarında Anadolu ve Anadolu'nun özellikle Silifke ve Karaman yöreleri Kıbrıs için eskiden beri bir zahire ve tahıl temin etme merkezi olmuştur. Bu itibarla fetih esnasında Kıbrıs'taki asker için Karaman eyaletinden toplanan zahire yine Karaman'da korunarak ihtiyaç oldukça adaya gönderilmiştir. Anadolu eyaletlerinden toplanan zahire önce Silifke'ye, oradan da adaya nakledilmekteydi (Şenol Çelik, "Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Seferindeki Asker ve Zahire Naklinde İçel Sancağının Rolü", *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri (24-27 Kasım 1998)*, II., Gazimagusa 1999, s. 111).

⁶⁶ BOA, HAT., nr. 33933, 1 Nisan 1828 (3 Şevvâl 1243).

1.000 kantar barutun yanı sıra 10.000 adet de yuvarlağın⁶⁷ İskenderiye limanında bekletildiğini, Kıbrıs muhassılı tarafından yuvarlakların çaplarıyla ilgili bilgi verilmesi halinde sevkiyatın hemen yapılabileceğini bildirdi⁶⁸.

Mehmed Ali Paşa'nın bu gayretkeşliğine rağmen, diğer vali ve mütesellimlere gönderilen emirlerin bir sonuç vermemesi, Kıbrıs'ın ehemmiyetinin yeterince kavranmadığını göstermektedir.

6.Sonuç

Osmanlı Devleti son üç yüz yıl boyunca bazen doğrudan düşman devletler bazen de bu devletlerin desteklediği gruplar tarafından taarruza uğramıştır.

19. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı Devleti'ne Fransa ve Rusya tarafından birçok defa saldırı yapılmıştır. Bu saldırılar sebebiyle devlet tebaası üzerindeki otoritesini büyük oranda yitirmişti. Ruslar gönderdikleri ajanlarla Balkanlar, Mora ve Akdeniz adalarındaki Ortodoks Rumları uzun bir zamandan beri kışkırtmaktaydılar. Bu kışkırtmalar sonucunda, Osmanlı Devleti'nin memuru olarak bölgede idareci vasfı kazanmış olan Fenerli Rum Beyleri tarafından 1820'li başlarında önce Eflak ve Boğdan'da isyana teşebbüs edilmiş, ancak Eflak ve Boğdan halkının isyancılara itibar etmemesi üzerine Mora'ya kaçan elebaşı Stavraki ve Mavrokordatos bir yıl sonra burada yeni bir isyanın fitilini ateşlediler. İsyân kısa sürede Mora, Ege ve Akdeniz adalarına yayıldı. İsyânın başlarında olayları yerel bir ayaklanma olarak gören Osmanlı Devleti, isyanın önünü alamayacak duruma gelince çare olarak Kavalalı Mehmed Ali Paşa'yı devreye soktu ve isyanın bastırılmasında muvaffak oldu.

Kısa bir bocalamanın ardından Ruslardan ucuz yollarla 5-6 gemi satın alan Rumlar, yeniden korsanlık faaliyetlerine döndüler. Birleşik Osmanlı-Mısır donanması karşısında zor şartlar altında mücadele eden korsanlar 1821'in sonlarına doğru Kıbrıs ve Anadolu sahillerine yönelerek mücadele sahasını genişletmek istediler. Bu sebeple Osmanlı Devleti bir taraftan Mora'da, diğer taraftan Akdeniz adaları ve Kıbrıs'ta korsanlarla mücadele etmek zorunda kaldı. Osmanlı donanmasının başarıları karşısında İngiltere, Fransa ve Rusya imzaladıkları Londra Antlaşması gereği muhtar bir Yunanistan kurma planlarını uygulamaya soktular. Ancak bu plan Avusturya'nın Türkleri desteklemesi sebebiyle uygulanamayınca, tanımaya zorlamak amacıyla donanmalarını 2 Eylül 1827'de Akdeniz'e indirerek, 6 Temmuz 1827'de imzaladıkları Londra Protokolünü bu defa sözde Rum hükümetine tebliğ ettiler. Rumların aksine Osmanlı Devleti ve Mehmed Ali Paşa'nın kararları reddetmesi üzerine İngiltere, Fransa ve Rusya tarafından yapılan saldırı sonucu Navarin Limanı'nda bulunan Osmanlı donanması yok edildi (20 Ekim 1827).

Navarin Savaşı sonrasında bir Yunan Devleti'nin kurulması korsanların faaliyetlerini engellemediği gibi Avrupa devletlerinin çıkarlarına saldırmalarının önünü de alamadı. Bunun üzerine müttefik devletler, çıkarlarını korumak için korsan

⁶⁷ Yuvarlak, gülle veya dane anlamına gelmektedir. *TDK Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Cilt: IV, Ankara 1957, s. 908. Diğer yuvarlak cinsleriyle ilgili olarak bk. Yaşar Baş, "Kiği Demir Madeni Ve Humbarahanesi", *Turkish Studies*, Cilt: 6, Sayı: 4 (2011), p.409-430.

⁶⁸ *BOA, HAT.*, nr. 43621, 24 Temmuz 1828 (11 Muharrem 1244).

faaliyetlerinin durdurulmasına karar vererek kurdukları ortak bir donanmayı Akdeniz ve Ege adalarına gönderdiler. Bu devletlerden Fransa ve İngiltere'nin başlattığı abluka, muhtar Yunan hükümetinin katılımıyla daha da genişledi ve korsanların büyük bir bölümü ya bu hükümete itaat ederek faaliyetlerini durdurdu ya da yok edildi.

Mısır ve Mora'dan sonra Kıbrıs için de benzeri bir sonun yakın olduğunu tahmin eden Osmanlı Devleti, adanın güvenliğini sağlamak üzere geniş güvenlik önlemleri almak zorunda kaldı. Adanın takviyesi için İçel, Adana ve Anamur gibi sahil vilayetlerine emirler gönderilerek asker, cephane ve malzeme tedarikine çalışıldı. Ancak bu vilayetlerin idarecilerinin gösterdiği basiretsizlik Kıbrıs'ın güvenliğinin tam olarak sağlanamamasına ve 1833'te yeni bir isyanın patlak vermesine sebep oldu.

Kaynakça

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA): HAT., nr. 33933, 34596, 37750, 38471, 38500, 39250, 39885, 43447, 43621, 44207, 44208.

Yayınlanmış ve Telif Eserler

- Aulard, A., *Fransa İnkılâbının Siyasî Tarihi (1789-1804)*, III, Ankara 1987.
- Aydın, Mithat, "19. Yüzyıl Ortalarında Panslavizm ve Rusya", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 15, Yıl: 2004, s. 109-124.
- Bağış, Ali İhsan, *Osmanlı Ticareti'nde Gayrî Müslimler (1750-1839)*, Ankara 1983.
- Baş, Yaşar, "Kiği Demir Madeni Ve Humbarahanesi", *Turkish Studies*, Cilt: 6, Sayı: 4 (2011), p.409-430.
- Çadırcı, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1991.
- Çelik, Şenol, "Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Seferi'ndeki Asker ve Zahire Naklinde İçel Sancağı'nın Rolü", *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi Bildirileri (24-27 Kasım 1998)*, II., Gazimagusa 1999.
- Davinson, Roderic H., "Küçük Kaynarca Antlaşması'nın Yeniden Tenkidi", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 10-11, İstanbul 1981, s. 343-368.
- Dördüncü, Muharrem, "1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1841 Londra Sözleşmesine Kadar Boğazlar Meselesi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1 (Haziran 2001), s. 73-79.
- Efe, Ayla, "Tanzimat'ın Eyalet Reformları 1840-64: Silistre Örneği", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: 6, Sayı: 22, Yaz 2009, s.87-113.
- Evans, Alun, "Commentary: Darwin's Origin: The Irish Connection", *International Journal of Epidemiology*, Sayı: 38, 2009, s. 1448-1452.
- Hülâgü, Metin, "1897 Türk-Yunan Harbine Kadar Osmanlı İdaresinde Girir", *CIEPO-14 Uluslararası Türk İncelemeleri Kongresi*, Ege Üniversitesi, 18-22 Eylül 2000, İzmir.
- Hunter, Mark C., "Patriots and a Menace: American values and the pirate paradox, 1776-1827", *Journal for Maritime Research*, Cilt: 12, Sayı: 1, (2010), s. 1-26.
- Kocaoğlu, Mehmet, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı (1831-1841)", *OTAM*, Sayı: 6, Yıl: 1995, s. 195-210.

- Koliopoulos, John S.-Veremis, Thanos M., *Modern Greece: A History since 1821*, Malaysia 2010.
- Köse, Ensar, “18. Yüzyılın İlk Yarısında İçel ve Antalya Sahillerinde Ticaret”, *CEDRUS*, Vol: I, (2013), s. 299-328.
- Kurat, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi*, Ankara 1993.
- Özdemir, Şenay, “Kıyı Nöbeti: Osmanlı Devleti’nin Akdeniz’de Kıyı Koruması”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 1, (Temmuz 2008), s. 187-210.
- Özsüer, Esra, “19. Yüzyıl Avrupa Romantiklerinin 1821 Mora İsyanı Üzerindeki Siyasi Ve Kültürel Etkileri”, *Türkiyat Mecmuası*, Sayı: 26/2, 2016, s.325-344.
- Örenç, Ali Fuat, “1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması”, *Tarih Dergisi*, Sayı: 46, (2007), İstanbul 2009, s. 37-84.
- Özkaya, Yücel – Akyıldız, Ali, “Muhassıl”, *TDVİA*, Cilt: 31, s. 18-19.
- Özcan, Besim, “XIX. Asrın Ortalarına Kadar Osmanlı Bahriyesinde Yabancı Uzmanların Görevlendirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, Sayı: 24, (1997), s. 39-49
- Pamuk, Şevket, *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913)*, İstanbul 1994.
- Pınar, Hayrettin, “Mehmed Ali Paşa İsyanı ve Metternich’in Osmanlı Siyaseti”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 2, Yıl: 2011, s. 157-178.
- Seyitdanlıoğlu, Mehmet, "Yunan İhtilali ve II. Mahmud'un Politikaları", *Manas Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6, (12), (Kırgızistan 2004), s. 49-56.
- Turan, Şerafettin, “1829 Edirne Antlaşması”, *DTCFD*, Cilt: 9, Sayı: 1-2, (1951), s.111-151.
- Turan, Mustafa, “Avrupa Devletlerinin Osmanlı Politikaları ve 1821 Yunan İsyanı”, *Tehcirin 100. Yılında Osmanlı'nın Son Dönemindeki İsyandararası Sempozyum*, Dicle Üniversitesi, 18-20 Aralık 2014, s339-347.
- Türkmen, Zekeriya, “Girit Adasını Osmanlı İdaresinden Ayırma Çabaları: Yunan İsyanını Takip Eden Dönemdeki Gelişmeler (1821-1869)”, *OTAM*, Cilt: 12, Yıl: 2001, s. 219-244.
- TDK Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Cilt: IV, Ankara 1957.
- Wombwell, James A., *The Long War Against Piracy: Historical Trends*, Kansas 2010.
- Yeneroğlu Kutbay, Elif, *Doğu Ege Adaları'nın Osmanlı Hâkimiyetinden Çıkışı ve Bunun Aydın Vilayeti'ne Etkileri*, (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi A.İ.İ E), İzmir 2005.